

ОДЕСЬКА УРОЛОГІЯ В ДЗЕРКАЛІ ЧАСУ

Одеський державний медичний університет

Час неблаганно стирає з пам'яті образи представників одеської урологічної еліти, умови їх творчої й суспільної діяльності, події та факти розвитку вітчизняної медицини й охорони здоров'я, що мають не тільки безсумнівну історичну цінність, але й допомагають точніше оцінювати реалії сучасності, планувати майбутнє з огляду на досвід попередників.

17 травня 1863 р. в операційній щойно відкритого, першого в Росії (і третього в Європі) урологічного відділення міської лікарні Одеси було зроблено операцію з видалення каменя сечового міхура, яку здійснив засновник і перший завідувач відділення Теоділ Гнатович Вдовиковський. Його асистентами були лікарі, причетні до організації відділення: старший лікар лікарні Микола Володимирович Бруссе і молодий фахівець, який став згодом гордістю вітчизняної хірургії, Микола Васильович Скліфосовський [1].

У 1902 р. відділення було переведено в нову просторішу міську лікарню № 2 на Слобідці, яка в різні періоди своєї діяльності мала назву нової міської лікарні, другої радянської народної, окружної лікарні, а на початку Великої Вітчизняної війни там було розгорнуто військовий шпиталь. Урологічне відділення нараховувало 75 ліжок. Нині це міська клінічна лікарня № 11.

При лікарні було відкрито інтернатуру. Звичайно до інтернатури зараховувалося близько 15 лікарів. Інтерни мешкали в спеціально збудованому для них на території лікарні гуртожитку. Це дозволяло молодим лікарям цілодобово набувати корисних навичок у поданні не-

відкладної допомоги населенню міста.

Т. Г. Вдовиковський очолював урологічне відділення протягом 26 років. Стільки ж років працював на цій посаді лікар Мар'яшес, який замінив його.

У 1922 р. завідувачем відділення став Р. К. Угльов, який працював на цій посаді 45 років. Саме Р. К. Угльов став першим завідувачем урологічного відділення Одеської обласної клінічної лікарні, організованого у 1948 р. на базі міської клінічної лікарні № 2. За сукупністю наукових праць Р. К. Угльову було присвоєно вчене звання доцента. Його монографія «Рефлекторна анурія» вийшла друком у той час, коли проблеми нервізму в патології широко обговорювалися медичною спільнотою.

Авторитет урології як науки в значній мірі розкрився з відкриттям медичного факультету Новоросійського університету в Одесі (1900). У 1931 р. при кафедрі факультетської хірургії (завідувач — професор П. Г. Часовников) було організоване систематичне викладання урології [2].

Курс, який вів Л. Р. Лейтес, складався з 5 лекцій і кількох практичних занять. Проте інтерес до цієї дисципліни в медичному інституті був чималим. П. Г. Часовников блискуче володів технікою урологічних операцій і охоче ділився своєю майстерністю з молоддю. Особливо значними були його успіхи в лікуванні хворих на сечокам'яну хворобу. У 1940 р. опублікована збірка праць співробітників кафедри факультетської хірургії, присвячена цій проблемі.

Ще значніше зріс авторитет одеських урологів із відкриттям у 1944 р. при Одеському медич-

ному інституті першої самостійної кафедри урології, яку очолював учень Р. М. Фронштейна проф. А. М. Гаспарян. Одночасно він займав посаду ректора інституту. На той час А. М. Гаспарян уже зарекомендував себе як досвідчений клініцист, енергійний керівник, талановитий науковець. Він був організатором кафедри урології в медичних інститутах Харкова й Оренбурга, а водночас і ректором цих установ. Як відомий вчений, клініцист, А. М. Гаспарян мав неабиякий вплив на розвиток одеської урології [3].

Коло його наукових інтересів було широким: вивчав сечокам'яну хворобу як у клініці, так і в експерименті, причини утворення вторинних каменів сечової системи. Докторську дисертацію на тему «Каміні сечового міхура: патогенез, клініка, лікування» захистив у 1940 р. Він є автором монографії, присвяченої інтестинальній пластиці сечових шляхів; нарисів з історії вітчизняної урології, бібліографічних довідників з урології, пропозицій щодо удосконалення техніки різних операцій (при травмах уретри, операціях на сечовому міхурі тощо). До приїзду в Одесу йому належало 48 наукових праць.

На кафедрі Одеського медичного інституту працювали доценти Л. Р. Лейтес, Р. К. Угльов, асистенти І. А. Гурвич, О. Б. Ага, М. А. Шостак. У 1945–1950 рр. при кафедрі навчалися клінічні ординатори (Т. О. Бахір'ова, Н. М. Громова, К. А. Великанов, О. Б. Малишкевич, А. С. Портной), які згодом прославили вітчизняну урологію [4].

Співробітники кафедри брали активну участь у відновленні роботи Одеського обласного наукового товариства урологів.

Його було засновано д-ром мед. наук Юзефовичем ще у 30-ті роки, але діяльність товариства припинилася під час Великої Вітчизняної війни. Головою правління відновленого товариства було обрано А. М. Гаспаряна. На щомісячних засіданнях обговорювалися наукові проблеми, заходи щодо поліпшення урологічної допомоги населенню.

У 1951 р. проф. А. М. Гаспарян очолив кафедру урології Ленінградського медичного інституту. Його від'їзд з Одеси збігся з рішенням Міністерства охорони здоров'я СРСР про закриття кафедр урології в більшості навчальних медичних закладів. В Одесі кафедра урології була перетворена на курс урології при кафедрі факультетської хірургії, керованої проф. М. П. Соколовським, пізніше — проф. А. С. Синовцем. Завідував курсом до 1971 р. канд. мед. наук К. А. Веліканов. У 1968 р. йому було присвоєне звання доцента, у 1970 р. К. А. Веліканов захистив докторську дисертацію на тему «Діагностика хронічного пієлонефриту».

У 1971 р. курс урології перетворився на самостійну кафедру урології (завідувач — професор К. А. Веліканов, який керував кафедрою до 1984 р.).

За цих часів тривали становлення і розвиток урологічної служби в Обласній клінічній лікарні.

З 1967 р. протягом 27 років відділення очолював канд. мед. наук Б. М. Резник. Крім лікарської та організаційної роботи, він успішно займався науковими дослідженнями. Дисертаційна робота на здобуття вченого ступеня кандидата медичних наук на тему «Туберкульоз статевих органів у чоловіків», а пізніше і монографія з цієї проблеми є надзвичайно актуальними і сьогодні. Б. М. Резник також автор кількох бібліографічних покажчиків з урологічної літератури, на той час надзвичайно

корисних для молодих науковців і практичних лікарів.

Коло наукових і практичних інтересів Б. М. Резника досить широке. Майже всі розділи практичної урології, наприклад, інфекційно-запальні захворювання, сечокам'яна хвороба, аденома передміхурової залози, пластична хірургія в урології входили в сферу його наукової та лікарської діяльності.

У 1983 р. відділення урології було переміщене в новобудову — Одеську обласну клінічну лікарню, що в селищі Котовського. На новій базі активно впроваджувалися нові методи та раціональні підходи до діагностики, хірургічного лікування, диспансерного спостереження за хворими [5].

Діяльність Б. М. Резника як позаштатного спеціаліста Обласного відділу охорони здоров'я в значній мірі була спрямована також на організацію і розвиток урологічної служби в районах Одеської області. Під його патронатом відкриті урологічні відділення в Ізмаїльському, Котовському, Білгород-Дністровському й Арцизькому районах області, що виконували функції міжрайонних спеціалізованих відділень.

На тому етапі кафедра урології разом із міськими й обласним урологічними відділеннями брала участь у розв'язанні актуальних проблем урології, до яких належать гнійно-запальні захворювання органів сечостатевої системи, у тому числі діагностика та лікування імунних порушень при специфічних і неспецифічних інфекціях; нейрогенна симптоматична артеріальна гіпертензія; сечокам'яна хвороба; аденома передміхурової залози та ін.

Велика увага приділялася діагностиці та лікуванню порушень уродинаміки як важливого фактора патогенезу сечових інфекцій (інфравезикальна обструкція, міхурово-ниркові рефлюкси). Був організований

кабінет уродинамічних досліджень, оснащений оригінальною апаратурою. Цей винахід захищений авторським свідоцтвом. Вперше в Україні освоєна фармакоурофлоуметрія. Розвивалися методи радіонуклідної діагностики (діурезна ренографія, фармакоренографія із застосуванням вазоактивних препаратів). Чимале місце в роботі відділень посідали проблеми онкоурології: інтестинальна пластика сечового міхура, уретеросигмостомія як метод деривації сечі при цистектомії. Було накопичено досвід застосування кріодеструкції при доброякісній гіперплазії простати, розроблено оригінальний спосіб троакарної цистостомії, гемостазу при черезміхуровій простатектомії, впроваджувалася в практику трансуретральна резекція при доброякісній гіпертензії передміхурової залози і поверхневих пухлинах сечового міхура.

У 1984–1985 рр. обов'язки завідувача кафедри тимчасово виконував проф. А. С. Синовець.

У січні 1987 р. кафедру очолив д-р мед. наук проф. М. І. Ухаль. Цю посаду він обіймав до березня 1998 р. Під його керівництвом вивчалися невідкладні й актуальні питання урології: на кафедрі працювали цикли підвищення кваліфікації лікарів-урологів, гінекологів, швидкої допомоги та морської медицини ФПК. За цей період для оптимізації навчання студентів і лікарів фахівцями кафедри було випущено 4 навчальних посібники та 5 праць із питань педагогіки, складено кілька методичних рекомендацій. За означений період підготовлено 5 клінічних ординаторів (трьох з них — іноземці).

На кафедрі виконувалися дослідження з 5 бюджетних наукових проблем (запальні захворювання сечостатевих органів та ускладнення при оперативному лікуванні; фертильність чоловіків — ліквідаторів аварії на ЧАЕС при дії на них довго-

існуючих ізотопів; профілактика ранової інфекції при урологічних операціях; профілактика рецидиву сечокам'яної хвороби; профілактика рецидиву поверхневих форм раку сечового міхура) та двох — за господарчим розрахунком.

У 1994 р. відділення урології Обласної клінічної лікарні очолив канд. мед. наук А. В. Семенуха і керував ним протягом 13 років. Вихованець Б. М. Рєзника, А. В. Семенуха продовжив славні традиції колективу урологів обласної лікарні. Цей період ознаменувався тісною міжнародною співпрацею урологів, подальшим розвитком основних напрямків урології та підвищенням впливу на роботу урологічної служби в районах області. Курацію районів очолили авторитетні, кваліфіковані лікарі-урологи Обласної клінічної лікарні — В. О. Ясніцький, В. М. Голіщенко, О. М. Любчак, М. М. Зотов, В. В. Бондаренко, С. Г. Качурина, Г. Г. Завгородній.

Міжнародне співробітництво надало нового імпульсу в розвитку ендоскопічної урології, малоінвазивних хірургічних втручань, а участь у спільних програмах з інфекційного контролю позитивно вплинула на лікування ранової інфекції у хворих відділення та запобігання інфекційно-запальним ускладненням.

У 1995 р. викладання урології на факультеті удосконалення лікарів було виділено в самостійну кафедру, її очолив професор Ф. І. Костєв. Щойно утворена кафедра базувалася в кількох установах Обласної клінічної лікарні: урологічне відділення, нефрологічне та лабораторія екстракорпоральних методів детоксикації, обладнана 15 апаратами штучної нирки.

Першочерговим завданням кафедри стала організація відділення трансплантації нирки. Таке відділення на 30 ліжок було відкрито 11 листопада 1997 р.

(завідувач — асистент кафедри канд. мед. наук В. А. Сагатович). При відділенні організовані імунологічна лабораторія, операційні, матеріальна база зросла за рахунок додаткових апаратів штучної нирки.

20 листопада 1997 р. проведено перше тренувальне заняття з вилучення трупного трансплантата, а 24 грудня 1997 р. виконана перша успішна трансплантація трубно-ниркової пари (Ф. І. Костєв, В. А. Сагатович, М. С. Рак).

У лютому 1998 р. обидві кафедри урології були об'єднані під керівництвом проф. Ф. І. Костєва. Науковим керівником урологічної клініки на базі Обласної клінічної лікарні став проф. М. І. Ухаль. Покращилося технічне оснащення бази. Освоєні нові технології в лікуванні урологічних хворих: трансуретральна електрорезекція передміхурової залози, поперекові перкутанні операції при нефроуретеролітазі, ендуретральна літотрипсія та літоекстракція при каменях нирок і сечоводів, тривало удосконалення відкритих хірургічних втручань при захворюваннях сечостатевого органу.

Серед наукових проблем — вивчення стану репродуктивного здоров'я в умовах несприятливих факторів навколишнього середовища, декілька інших андрологічних тем (фаллопротезування при еректильній недостатності, копулятивна функція при оперативному лікуванні ДГПЗ, андрологічна реабілітація вторинних порушень репродуктивної функції), впровадження нових методів діагностики та лікування запальних захворювань сечової системи (лазерна спектроскопія, профілактика гнійно-запальних ускладнень, лікування гнійно-запальних захворювань статевих органів, методи метафілактики та лікування сечокам'яної хвороби, пластичні хірургічні операції на сечових шляхах і статевих органах).

На базі урологічного відділення Обласної клінічної лікарні з 1995 р. виконано 5 дисертаційних робіт: О. М. Любчак, С. Л. Чеканов, І. В. Рачок, О. В. Гогуненко, І. П. Пустовойт.

У 2007 р. завідувачим урологічним відділенням призначено канд. мед. наук І. П. Пустовойта. Колектив відділення береже добрі традиції, пам'ять про вчителів. Урологічна служба Обласної клінічної лікарні впевнено дивиться у майбутнє. Лави лікарів поповнює молодь, впроваджуються сучасні методи діагностики та лікування.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Pasechnikov S. P.* The history of urology in the Ukraine / S. P. Pasechnikov // *de Historia Urologiae Europaenae*. — 2000. — Vol. 7. — P. 15-26.
2. *Одеський* медуніверситет. 1900–2000 / Бабій І. Л., Бажора Ю. І., Гешелін С. О. та ін.; за ред. В. М. Запорожана. — Одеса : Одес. держ. мед. ун-т, 2000. — 199 с.
3. *Лісовий В. М.* До 100-річчя від дня народження Гаспаряна Ашота Михайловича / В. М. Лісовий, Ф. І. Костєв // *Урологія*. — 2003. — № 1. — С. 109-110.
4. *Золотарев А. Е.* Библиографический словарь профессоров Одесского медицинского института им. Н. И. Пирогова (1900–1990 гг.) / А. Е. Золотарев, И. И. Ильин, Л. Г. Луки. — Одеса : Маяк, 1991. — 328 с.
5. *Актуальные аспекты современной специализированной медицинской помощи населению Одесской области : сб. науч. работ, посвящ. 55-летию Одесской областной клинической больницы и 20-летию функционирования ее в новом больничном комплексе*. — Одесса, 2003. — 200 с.

